

Köy Odalarından Hareketle Bir Orta Anadolu Köyünün Halk Hukuku Algısı *

Dr. Öğr. Üyesi Azem Sevindik
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü
azemsevindik@selcuk.edu.tr

Öz

Bir toplumun birlikte yaşama arzusundan kaynaklanan belirli yazılı kurallarla çerçevesi çizilmemiş ilişkiler ağı, her ne kadar yakın zamanlarda yazılı hukuk ile içli dışlı olsa da genel anlamda halk hukuku diye adlandırılabilen yazılı olmayan kurallar silsilelerine bağlıdır. Dine, siyasi ilişkilere ve zamana bağlı olarak değişen ve gelişen Türk halk hukuku, genel anlamda, *geleneksel halk hukuku*, *İslam hukuku* ve *modern hukuk* üçlemesi üzerine temellendirilebilir. Makale, halk hukuku ve köy odaları üzerine yapılmış bir yüksek lisans tezinden hareketle Orta Anadolu'da yer alan yaklaşık iki yüz hanelik bir Türk köyünün binlerce yıllık gelenekleriyle şekillenmiş mevcut halk hukuku uygulamalarını köy odaları üzerinden çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda halk, hukuk, halk hukuku, töre-adet-gelenek gibi kavramlarıyla da ilişkili olan halk hukukunun oda efradı üzerinden bir araştırması olan makale; uygulama, kabul ve yöntemlerin ana hatlarıyla bir çerçevesini çizmeye çalışmaktadır. Ayrıca çalışmanın sonuç bölümünde, güncel bir mesele olarak da yeniden yapılanma sürecine giren Türk hukuk sistemi için, halkın hukuk algısı üzerinden, halkın hukuki beklentilerine cevap verilebilecek bir hukuk sisteminin yollarının açılabilmesine yönelik bazı çözümler de bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk hukuku, köy odaları, töre, örf, gelenek.

The Perception of Public Legislation of a Middle Anatolian Village Depending on the Village Chambers

Abstract

The relations network, which are not framed by the specific written rules and stemmed from the society's desire of living together, depends on the series of unwritten rules, which can be generally called public law although it is hand in glove with written rules recently. Turkish public law, which is changing and developing relying on religion, political relationships, and time, is typically grounded in the triangulation of *traditional public law*, *Islamic law*, and *modern law*. The current study aims to analyze the existing public law practices of a 200-household Anatolian village, which is located in the middle Anatolia and whose practices have been shaped for thousands of years. In this regard, this article is a

* Bu makale, Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu danışmanlığında tamamlanan *Halk Hukuku ve Köy Odaları: Sivas Şarkışla Gümüştepe Köyü Örneği* başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

study of public law, which is closely related with the concepts such as public, law, public law, moral laws, customs, and traditions, based on the individuals of village chamber. The current study aims to draw a general framework of the practices, adoptions, and methods. In addition, in the conclusion part of the study, some interpretations were made based on the law perceptions of the public to explain and lead the law system that can respond to the expectations of the public from the Turkish law system, which is, as a current issue, in a restructuring process.

Keywords: Public law, village chambers, moral laws, custom, tradition.

GİRİŞ

Türkiye’de halkın hukuk algısını ve hukuki kabullerini değerlendirmek, örf, adet, gelenek-görenek hukuku, İslam hukuku ve modern hukuk gibi çok geniş bir yelpazenin değerlendirilmesi ve dikkate alınmasıyla gerçekleşebilir. Tüm bu hukuki kabullerinsede halkın hukuk algısı üzerinde, az veya çok, bir şekilde etkisinin olduğu söylenebilir.

Halkın yaşamını düzenleyen ve tertip eden sözlü kurallar ve kabuller olarak örf ve âdet hukuku, geçmişten günümüze değin şekillenmiş, değişmiş, toplum tarafından kabul edilmiş, hâlâ uygulanan ve uygulanması faydalı görülen bir yapıya sahiptir. İslam hukuku dini hükümlerdir ve inancın getirdiği sorumluluklar ve yükümlülükler sebebiyle, kendi içerisinde bazı esnek hükümleri içerisinde barındırsa da oldukça bağlayıcıdır. Evrensel bir bağlama oturtulan modern hukuk ise kurallarla sabittir ve devletin güvencesi altındadır. Bazı hükümlerinin kuralları ve çözümlerinin halka uygun olmadığı düşünülse de modern hukuk genellikle baskıcı bir tutum sergiler. Günümüz Türk halk hukukunun temelleri, kimi zaman birbirleriyle bileşen kimi zaman çelişen bu üçlü mekanizmanın üzerine oturtulmuştur.

I. Türk Hukukunun Kaynakları

Türk halk hukukunun kaynakları *geleneksel hukuk* (İslamiyet Öncesi), *İslam hukuku* (İslami Dönem) ve Cumhuriyetin ilanıyla beraber alıntılanan *modern hukuk kuralları* şeklinde değerlendirilebilir ve kategorize edilebilir.

Geleneksel hukuk, töre, örf, âdet, görenek gibi kavramları içine alarak bilinmeyen zamanlardan günümüze aktarılmış hukuki kabuller ve uygulamaları kapsar. Ayrıca geleneksel sözlü hukukun din, coğrafya, devlet hukuku, yerleşik yaşama geçiş gibi nedenlerden dolayı bazı yönleriyle kuralları esnemiş ve değişmiş olabilir.

Kanuna verilen ehemmiyet, yargı makamı, aile, evlilik ve evlat edinme, isyan, cana kast etme, tecavüz, yaralama, hırsızlık, kulluk ve kölelik, ticaret, miras ve malların paylaşımı gibi geleneksel Türk hukukunun bazı somut verilerine, İslamiyet öncesi dönemdeki Çin hanedanı günlükleri, epigrafik ve arkeolojik kaynakları, Uygur dönemi hukuk metinleri ve bazı seyahatnameler üzerinden ulaşılabilir. Bununla birlikte, Kutadgu Bilig, Divanü Lügati’t Türk, Divan-ı Hikmet ve nihayetinde Dede Korkut Kitabı gibi geçiş dönemi eserlerinde de geleneksel halk hukuku algılarına, kabullerine ve uygulamalarına dair bazı veriler elde edilebilir.

İslam hukuku, İslam dini uyarınca Kur’an-ı Kerim’in, hadislerin ve doğal olarak Allah’ın buyrukları ışığında uygulanan hukuki kabullerdir. İslam Hukuku kaynağını, Kur’an-ı Kerim kaynaklı oluşturulan, amacı İslam hayatına düzen vermek olan din temelli yasalardan alır. İslam hukukunun kuralları *şeriat* olarak tanımlanır ve şeriat kurallarının sistemleşmesi *fıkıh* kelimesiyle ifade edilir. İslam hukuku ise genel olarak dört kaynaktan beslenir. Bunlardan ilki *Kur’an-ı Kerim*’dir ve İslam hukukunun en önemli kaynağıdır; ikinci olarak Hz. Peygamber’in davranış ve tavsiyeleri olan *sünnetler*dir. Sünnetler nitelikleri bakımından kavli, fiili ve takriri olarak üçe ayrılır. Üçüncüsü, bazı dönem ve zamanlarda yaşayan fakihlerin bir problem üzerinde aynı fikirde olmaları ile uygulanan *icmadır*. Dört hak mezhebin birbirlerinin icmalarını kabul etmemeleri söz konusudur ve icmalar dört halk mezhebin aralarındaki temel ayrılık sebebidir. Son olarak, *kıyas* fıkıhın dördüncü kaynağıdır. Kur’an, sünnetler ve kıyas ile çözülemeyen sorunlar kıyas ile çözümlenmeye çalışılır. (Üçok vd. 2011: 64)

İslam özel hukukunda ve kamu hukukunda verilen cezalar, *kıyas*, *hadd* ve *ta’zir* olmak üzere üçe ayrılır. Adaleti sağlamak için yargılamada tanıklar (şahitler) ve senetler dikkate

alınır. İslam özel hukuku, kişilik, kölelik, aile hukuku, miras hukuku, borçlar hukuku ve mülkiyet hukuku ana başlıklarında incelenebilmektedir.

Halk hukuku kaynaklarından bir diğeri olan Modern hukuk, evrensel Batı normları ışığında oluşturulan, devletin güvencesinde olan ve ihtiyaçlara göre sürekli yeniden güncellenen hukuki kabullerdir.

II. Halk Hukukunun Kaynağı Olarak Töre, Örf, Âdet, Gelenek ve Görenek Kavramları

Resmî hukuk kurallarının aksine yazılı olmayan ve halk hukukunun önemli bir alanını temsil eden örf, adet, gelenek ve görenekler, esnek ve sert tutumları ile birbirlerinden ayrılırlar. Bu esneklikleri ve sert yapıları onların önem sıralarını göstermez. Bu esnek ve sert kuralların, uygulamaları ve kabullerin her biri, sosyokültürel ortamın talebi ve belirli işlevleri yerine getirmek üzere sistemleştirilmiş ve kabul edilmiştir.

Modern hukuk uygulamalarının değişkenliklere açık olma ve başka bir toplumun hukuk kurallarını ödünçleme özellikleri onu kırılğan yapar. Bu kırılğanlık, halkın kabulleriyle olan uyumsuzluk/uyumsuzluk sonucunda ortaya çıkar. Ancak, halk hukukunun da bazı özellikleri sebebiyle kırılğan bir yapısının olduğunu söylemek gerekir. Bu kırılğan yapı, örf, âdet ve törelerin özellikleri temelinde oluşur. Halk hukukunun yapı taşları olan örf, âdet ve törelerin takliden uygulama ve aktarımdaki esneklik özellikleri, kesin hükümlere bağlı olamama, zamansallık ve süreklilik problemlerini ortaya çıkarır. Bu anlamda hem resmi hukukun hem de halk hukukunun güçlü ve zayıf yönleri mevcuttur. Verilen cezaların kararnamelere, yasalara, bireylere ve gruplara bağlı olarak değişkenlikler göstermesi, her iki hukuki kabulün de mutlak gerçekliğinin ve doğruluğunun olmadığını kanıtlar. Ancak diğer yandan her ikisinin de güçlü yönleri, en azından pozitif hedefleri vardır. Halk hukuku ve modern hukuk, toplumsal düzeni sağlamayı amaçlamaları hedefleriyle bir benzerlik gösterirler. Bunun yanında yazılı bir metin halinde uygulanabilir olup olmaması ve zorlayıcılıkları ise en temel farklılıklarıdır.

Halk hukukunun tarihi bir arka plânı ve sözlü bir yapısı vardır. Kültür ortamları her ne kadar değişse veya devlet güvencesindeki yazılı hukuk teamülleri olsa da halk hukuku her zaman bir şekilde kendi bağlamında varlığını sürdürmektedir. Bronislaw Malinowski, "Hukuki metinler yazılı bir şekilde oluşmadan örf, âdet, gelenek ve töreler toplumun düzenini sağlamaktaydı." (Malinowski 1982: 5) şeklinde bir görüş ileri sürmüştür, ancak halk hukukunun yazılı metinler sonrasında da hep hükmettiği bir hukukî alanı olmuştur. Bu yönüyle geçmişte ve günümüzde hukuk ve halkın kabulleri her zaman iç içedir ve hukuku oluşturan yasal normlara doğrudan veya dolaylı olarak halk hukuku etki eder ve katkı yapar.

Halk hukukunun anlaşılabilmesi için anlam ve işlevleri bakımından sıklıkla karıştırılan töre, örf, âdet, gelenek, an'ane ve görenek gibi kavramların ne anlama geldiği ve özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi gerekir.

Örfler ve töreler, halk hukukunun en katı uygulama ve kabullerini temsil eder. Köken itibarıyla Arapçadan gelmiş olan örf kelimesi, şariat ve kanunca olmayıp yerine ve zamanına göre gelenek ve hüküm anlamında kullanılır. (Develioğlu 1971: 1018) Örflere karşı çıkmamanın kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmayla bir tutulduğunu ve hatta zaman zaman yasaların da üstünde katı ve bağışlamasız bir tutumla cezalandırıldığını (Örnek 2000: 123) belirten Sedat Veyis Örnek, örf kavramını "çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelendirilen birtakım örnek tutum ve davranışlardır" (Örnek 2000: 123) şeklinde tanımlar.

Norm olma özelliği ile, hukuk normları gibi, heterenom bir karakter taşıdığından içerik açısından da hukukla geniş ölçüde benzerlikler gösteren örfler (Gümür 1923: 67), birçok yönüyle töre kavramıyla kesişen özelliklere sahiptir. Yasemin Işıktaş tarafından “Bugüne kadar devamlı benimsenmiş olan şeylerin gelecekte de benimsenmesi gerekliliği” (Işıktaş 2009: 19) şeklinde sürekliliği vurgulanarak tanımlanan örf kavramı, töre kavramıyla kesişir ve uygulama zorunluluğu algısını ortaya çıkarır. Ancak bu iki kavram, katılık, kesinlik, zorunluluk ve zor değiştirilebilirlik gibi özellikleriyle birbirleriyle örtüşse de töre sosyokültürel hayatın her alanına sızan yönüyle daha kapsamlı ve kapsayıcı bir kavram olarak karşımıza çıkar.

Genel bir yanlışlık olarak âdet kavramı örfle karıştırılmaktadır. Işıktaş’a göre (2009: 29) örf, bilmek ve tanımak anlamındadır. Âdet ise izlene izlene alışkanlık haline gelen şey demektir. Âdet davranışa, örf ise hem davranışa hem de ifadeye ilişkin toplumsal kodları bünyesinde taşır. Ayrıca örf iyi olan şey anlamında uygulanmasına karşın, âdet iyi veya kötü bir alışkanlık olabilir. Fakat toplumsal hafızada bu kavramların, iyi veya kötü farkı gözetmeksizin, eskiden beri belirli bir davranış biçiminin o şekilde yapıldığını temsil eder nitelikte kabul edildiğini söylemek gerekir.

Âdet kavramı kelime anlamı itibarıyla *alışılmış şey* ve *olagelmiş* anlamındadır. (Develioğlu 1971: 11) Bu tanım, âdetlerin alışkanlık özelliğine ve aktarım yönüne bir atfı yapar. Fakat âdetleri “Çeşitli kökenlerden kaynaklanmış olabilir. Toplumun bütününe ilgilendiren âdetler olduğu gibi çeşitli mesleklerin, mezheplerin, etnik grupların da kendilerine özgü âdetleri vardır. Kimi âdetler zamanla değişken nitelik kazanır.” şeklinde tanımlayan Örnek, âdetlerin halk gruplarına göre değişkenlikler gösterebileceğini ve zamanla değişebilen alışkanlıkları bünyesinde taşıdığını da belirtir. (Örnek 2000: 125)

Örf ve âdet kuralları çoğu kez yan yana kullanılır ve bu iki kavram “hoşgörü” ve “hataları affedici” özellikler de gösterebilir. Örf ve âdet hukuku bu özelliğiyle, belli bir olayın karara bağlanmamış çözümsüzlüklerini çözüme kavuşturmayı amaçlar.

Örf ve âdet kabulleri yerel grupların ve bazen de ulusun genel kabulü olabilir. Ancak içeriğindeki kabul ve yasalarıyla evrensel olamayabilir veya rasyonel bir özellik taşımayabilirler. Ayrıca Egger’in ileri sürdüğü üzere bir yöreye ve bölgeye has olarak “alışkanlık kökenli ve rastlantısal” (Egger 1913: 95) da olabilirler. Bununla birlikte her alışkanlık örf ve âdet hukuku olamaz. Halkın düzen anlayışını şekillendiren alışkanlıklar rastlantısal kabullerdir ve ancak toplumsal bağlamında “olması zorunlu” anlayışıyla benimsenirlerse örf ve âdet olabilirler.

Bir toplumsal eylemin ortaya çıkışındaki düzenliliklerin olgusal olarak belirme şansı görenektir. Bunlar uzunca bir toplumsal yaşanmışlıkta bilfiil uygulanırsa gelenek olur ve gelenekler an’ane ile aynı manayı taşır. Töre ise tüm bu kavramları kapsayan veya karşılayan, aynı zamanda hukuki uygulamaları ve kabulleri olan bir kavramdır.

Görenekler, an’anelerle aynı anlamda kullanılan geleneklerin ilk biçimidir. Aralarında var olan mutlak birliğin yanında, gelenekteki süreklilik onun kimliğini oluşturur. Örfler, toplumun katı beklentilerine cevap veren tutum ve davranışlardır. Uygulamaları katıdır, kesindir ve zor değişir. Âdet kavramı; alışılmış ve olagelmiş kabullerdir, fakat değişken olabilir ve uygulamada kesinlik içermez. Ayrıca örfler olması gereken güzel toplumsal kabulleri zihinlerde canlandırırken, âdetler hem iyi hem de kötü kabuller olabilir. Gelenek, an’ane ve görenekler, töre, örf ve âdetlere göre halk hukukunda daha yumuşak kabul ve uygulamalarıyla karşımıza çıkarlar. Ancak *halk hukuku, sert ve yumuşak yönleriyle tüm bu kavramlar bütünüdür.*

Töre, örf, âdet, gelenek, an'ane ve görenek gibi kavramların önemli olan yanları hukuki özellikler göstermeleri ve yaptırım güçleridir. Yaptırım gücü en zayıf olan görenektir. Örfteki yapıma zorunluluğu, âdet ve gelenekteki yapılmalı özelliği, göreneklerde yapılabilme niteliğini alır. Töre ise hepsini kapsayan bir terim olduğundan dolayı bu kavram da uygulamada zorunluluk manası taşır. O halde örfü ihlâl edenin cezası "zorunluluk" sebebiyle katî surette olmalıdır. Âdet ve geleneklerin ihmâli durumunda ceza uygulanabilir, fakat zorunlu değildir. Göreneğin ise yaptırım gücü zayıftır. Sosyal normlarsa tüm bu kavramları kapsar ve Örnek'e göre "Sosyal normların en belirgin özelliği yaptırımlardır. Bu yaptırımlar zorlayıcı, kınayıcı ve özendirici tepkilerin baskılarını işletirler." (Örnek 2000: 121) Bu yaptırımların birçoğu psikolojik baskı da içerdiğinden hukuki yaptırımlardan daha etkili ve sert olabilir.

III. Halk Hukuku ve Resmi Hukuk İkilemi

Halk kavramı aydınlar ve seçkinler arasında ilk başlarda, kentleşme sürecine henüz dâhil olamamış, dağlık ve ormanlık alanlarda yaşayan, sosyo-kültürel değişimden olabildiğince az etkilenmiş, okuryazar olmayan toplu şekilde yaşayan gruplara verilen addı. Bu sebeple "halk" denilince, kalabalık nüfus yapısına sahip, tutucu ve koruyucu gibi bazı etiketler de bu tanıma uygun olarak bilinçaltına yerleştiriliyordu. Ancak Alan Dundes'in yeni halk tanımıyla "aralarında en az bir müşterek faktör bulunan ve kuramsal olarak en az iki kişiden oluşan gruba"¹ halk denilmeye başlandı. (Çobanoğlu 2005: 22) Bu yeni tanım, halkbilimi çalışmalarında araştırmacılara "halk hukuku uygulamaları ve kabulleri" gibi müşterek faktörü olan en az iki kişilik grupları ele alıp inceleme fırsatı tanımıştır.

Halk hukuku konusu, halkbilim araştırmaları arasında en az üzerinde durulmuş konulardan birisidir. Önder, "toplum içinde halkın yaşattığı gayr-ı resmî hukuk kuralları, halkbilim alanında bağımsız olarak ele alınmamış ve başlı başına bir inceleme konusu yapılmamıştır." (Önder 1976: 1) şeklindeki tespitiyle bu konunun halkbiliminde ihmal edilen konulardan biri olarak görür. Gerçekten Türk halk hukuku üzerine gerek makale bazında gerekse kitap olarak yapılan çalışmalar çok az ve yetersizdir.

Alan Dundes halk hukukunu "nesilden nesile ve kişiden kişiye sözlü olarak aktarılmış geleneksel hukuk" (Dundes 1994: 4) şeklinde tanımlar. Halk hukukun değerleri binlerce yıllık deneyimlerle oluşmuş, şekillenmiş, değişmiş, eklenmiş ve onanmıştır. Halk hukuku bu yönüyle, sözlü, toplumsal kabullere bağlı olarak reformlara açık, bağlamla ilişkili ve halk merkezlidir.

Halk hukukunun yazılı hukuk karşısında bazı ayırıcı özellikleri vardır. Bu özellikleri sözlü olması, ihtiyaç ve gereksinimler sonucunda oluşması, yazılı olmayan toplumsal bir sözleşmeyle kabul edilmesi ve her ne kadar yazılı hukuk olsa da halk hukukunun mutlaka bir şekilde yaşamasıdır. Sözlü olan ve sözlü iletişime bağlı olarak aktarılan halk hukukunun değer yargılarının değişim süreçleri, eğer bir dikte ve zorlama yoksa, kısa bir zaman diliminde gerçekleşmez. Zira bu değer yargıları, uzun bir geçmişe dayalı olarak toplumsal gereksinimlere karşılık verecek şekilde, toplumdaki bireylerin büyük bir bölümünün onayıyla oluşturmuştur. Halk hukukunun, kendi sosyokültürel ortamından aldığı destekle ve bağlamdaki problemleri çözen yapısıyla her zaman kendi kurallarıyla olmaya ve yaşamaya devam edeceği söylenebilir.

A. R. Önder'in "devletlerin resmi yaşantılarında büyük önemi olan bu kavram, uyulması zorunlu olan ve toplum düzenini sağlayan kurallar toplamı" (Önder 1976: 225)

¹ bk. (Dundes 2005: 127-129)

şeklinde tanımladığı hukuk kavramının, birey ve resmi kuralların ilişkisi üzerine oturttuğu prosedürleri vardır. Ayrıca hukuk, sosyokültürel ve resmî yaptırımları olan bir kavram olarak halkı muhattap alır. Ancak madalyonun diğer bir yüzü olarak hukukun, halk grupları arasında uygulanan, yazıya geçirilmemiş, kendi bağlamında kabul gören ve düzen sağlayıcı işleve sahip “hoşgeldin etme”, “kutlamalarda bulunma”, “toplumsal organizasyonlardaki bazı kurallara uyma” gibi pekçok kuralı da vardır. Muhatapları tarafından önemsenen, benimsenen yapıları olan ve yaptırım gücüne sahip bu uygulama ve kabuller yazılı hukukun dışında bir işleyiş gösterirler.

Fikret Türkmen’e göre (1989: 132-133) hukuk, bir toplumda uyulması gerekli olan ve sosyal düzeni sağlayan kuralların toplamıdır. Bu tanım her ne kadar hem resmî hem de halk hukukunu kapsar şekilde verilse de resmî hukukun yazılı hükümleriyle devlet güvencesi altında olması onu halk hukukundan ayırır. Ayrıca resmî hukuk, kendi geleneksel kalıplarının uygulayıcısı olan halk gruplarının yasalarını bütüncül olarak dikkate almaz. Bununla birlikte tamamen halk hukukuna karşı da duramayan resmî hukuk, bir anlamda devletin onadığı, kabul ettiği, uyguladığı ve güvence altına aldığı *devletin geleneksel değer yargılarıdır*.

Yazılı hukuk kuralları, amaçları itibariyle, devletin çıkarı ve yaratmak istediği sosyal düzenle alakalıdır. Bu açıdan resmi hukuk kuralları kendi çıkarları üzerine bir sistem geliştirdiği için halkın adalet anlayışı ile bazı noktalarda uyuşmuyor olabilir. Bununla birlikte resmî hukukun halk hukukunu tamamen reddettiği de söylemez. Günümüz modern Türk hukuku, özellikle de Türk Medeni Kanunu’nun yasalarında “örf ve âdet” kavramlarını kullanarak halk hukukunu tanıdığı görülmektedir. 743 sayılı Medeni Kanun’un 619. ve 675. maddeleri ve özellikle Ticaret Hukukundaki ilk maddeler örf ve adetlere büyük önem vermiştir. Bu durum halk hukukunun resmîleşebileceğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Örf ve adetler, halk hukukunun değerlerinin iki önemli hareket noktasıdır. Aysun Dursun’a göre (2011: 1-3) örf ve adetler bir davranış şeklidir ve bu davranış şekillerinin hukuk kuralı olarak uygulama alanı bulabilmesi için üç unsurun yerine gelmesi gerekir. Bunlar; süreklilik (devamlılık), benimseme (inanç) ve devlet desteğidir (hukukî unsur).

Halk hukukunun geleneksel bir yapısı vardır. Onun kuralları, kendi bağlamında kabul edilen ve onanan özelliklere sahiptir. Halk hukukunun bir yandan da tıpkı modern hukuk kurallarında olduğu gibi, değişkenliklere açık bir yapısı vardır. Resmî hukuk kurallarında zaman zaman karşımıza çıkan bu değişkenlik halk hukukunda da vardır ve bu durum hukukun değişken ve dinamik yapısının gereğidir. Halk hukukunun gelenek ve âdet gibi kabulleri üzerinden oluşturulan kuralları onun esnek; töreler gibi uygulamada ve hükümlerinde kesin hükümler içeren yönleriyse onun sert tarafı olarak kabul edilir. Her iki özelliği üzerinden de halk hukukuna bir eleştiri geliştirilmektedir. Ancak bu esnekliğin ve katılığın, devletin koruması ve güvencesi altında olan resmî hukukta da olduğunu söylemek gerekir.

Halk hukuku hata yapanların cezalandırılmasını ister. Ancak halk hukuku, resmî hukukun aksine, verdiği cezaların geleceğe dönük olumsuz yansımalarını hesap eder. Bir örnek verilirse beklili halk hukukunun toplumsal hafızayı esas alan bu özgün felsefesi daha iyi anlaşılabilir:

Köy odalarının bulunduğu araştırma alanında 2013 yılında gerçekleşen bir hırsızlık olayı mahkemeye intikal etmiştir. Ortada bir köylü tarafından birkaç kişinin evinden çalınan koyun hırsızlığı sözkonusudur. Bu durumda olaya el atan yargı makâmı hırsızlık yapan kişiyi tespit etmiştir, fakat hırsızlık yapan suçlunun, hırsızlık mağduru olan kişilerin

akrabası olduğu anlaşılınca köylüler, mahkeme öncesi köy odasında geleceğe dönük bir hesap yaparak, hâkim karşısında ağız birliğiyle ortada bir yanlış anlamının olduğunu ileri sürmüşlerdir. Köylüler sözkonusu kayıp koyunların yanlışlıkla, hırsız olarak yakalanan kişinin sürüsüne karışmış olabileceğini yargı makamına kabul ettirirler. Amaç; birkaç çocuk babası ve aynı zamanda bakmak zorunda olduğu bir eşi olan bu kişiyi kurtarmaktır. Aksi takdirde verilebilecek bir hapis cezası hem çocukların psikolojisini ve geleceğini etkileyecek hem de bakıma muhtaç olan bir aile ortaya çıkaracaktır. Burada köylülerin amacı suçlunun ailesini madur ettirmemektir. Bu örnek, *halk hukukunun geniş bir bakış açısıyla olaylara yaklaşan geleneksel bir hukuk felsefesinin olduğunu ve verilecek cezaların sonuçlarının çok taraflı yönlerini hesap ettiğini* gösterir.

Halk hukukunun yapılan yanlışlara gelenekler, görenekler ve töreler üzerinden başışlama, uyarma, dışlama, kınama veya kısas gibi yumuşak veya sert cezaları vardır. Resmî hukukun da yapılan yanlışlar sonucunda af, şartlı tahliye, para cezasına çevirme, ikinci bir tekrarda para cezası veya göz altına alma, müebbet hapis ve idam gibi yumuşak ve sert yönlerinin olduğu gerçektir; hatta bazen hâkimlerin tıpkı halk hukuku bilirkişilerinde olduğu gibi, tarla anlaşmazlığı, kavga gibi davalarda arabuluculuk yaptıklarına şahit olunur.

Resmî hukukun halk hukukunu dikkate alan yapısının olduğunu söylemek gerekir. Onun sistemleşmesinde ve yaygınlaşmasında hep halkın bir genel onayı vardır. Örneğin; bahçeye girip elma çalan bir çocuğa verilecek müebbet hapis, hiçbir zaman halkın geneli tarafından onaylanmaz ya da tecavüz suçundan sadece birkaç yıl alan bir suçluya verilen bu ceza çoğu kez hafif bulunur. Sonuçta Türkiye’de çoğu kez bu tecavüz suçlularının, haphanelerde kendisini halkın temsilcisi olarak gören ve toplumsal vicdanı temsil ettiğini düşünen bir diğer mahkûm tarafından öldürüldükleri bilinir. Daha da ileriye gidilecek olunursa, bu öldürülen kişilerin katilinin akıbetine yönelik araştırmaların delil yetersizliği üzerinden resmî araştırmacılarca görmezden geldiği de olur. Bu tür uygulamalarda, *soylu suçlularca* verilen gizli halk hukuku belirtileri görülmektedir.

Resmî hukukla halk hukuku arasındaki bir problem de resmî hukukun halkın kabullerini dikkate alıp almadığıdır. Bu sorun kırsalda, özellikle tarla ve namus davalarında belirgin olarak ortaya çıkar. Birçok köylü tarla meselelerini mahkeme üzerinden halletmeyi masraflı, zaman alıcı hatta mahkemenin verdiği kararlar itibariyle adaletsiz olarak görür. (K2, K3) Arazilerin resmi hukuk yoluyla bölünmemesi için birçok kez akraba evliliği yapmaya dahi başvurulabilir. Yine, babalarından kalan tarlaların mahkeme yoluyla kız kardeşleri üzerinden damatlara gitmesi, kabul edilemez olarak görülür. (K1) Tarlanın bölünmesi yerine kızlara haklarının para olarak ödenmesi gerektiği yaygın olarak kabul edilen bir çözümdür. (K2) Halk hukukunda, namusla ilgili suçların çözümü ise evliliklidir. (K1) Bu durumun kesinlikle duyulması ve yaygınlaşması istenmez. Namusla ilgili bir problem, kendi sosyo kültürel bağlamında görmezlikten gelinir. (K1) Aksi halde mutlak ve kesin bir eyleme geçilmelidir. Ayrıca namusla ilgili birçok boşanmanın “anlaşamama” gibi nedenler üzerinden duyurulup yapıldığı bilinmektedir. Çünkü, köy odası fertlerden birinin verdiği cevaptaki gibi, “kimse kendisine buynuzlu denilmesini istenmez”. (K2) Çözüm, başka problemlere atıf yaparak boşanmak ve meseleyi kapatmaktır. (K1)

Resmî hukuk ve halk hukukunun birbirlerini etkiler yapıları, ikisinin de bir geleneğinin olması, ikisinin de esnek taraflarının bulunması, uygulama ve yasalarının olması, düzeni sağlamak istemeleri ve halkın faydasını gözetmeye çalışmaları, onların ortak özellikleridir. Ancak, tarihsel arka planlarındaki farklılık, sözlü ve yazılı olma, devlet

güvencesi altında olup olmama, dini yasaları benimseyip benimsememe, onların birbirleriyle olan temel ayrımlarıdır denilebilir.

IV. Köy Odaları ve Ceza Verme Geleneği

Oda ve otağ kavramları birbirleriyle ilişkili kavramlardır ve *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu*'nda olduğu gibi Dede Korkut boylarında da odaların ilk işlevine uygun olarak, çadırda toplanma ve ziyafet verme şeklinde kendisini gösterir.² Otağlara göre daha sade mekânlar olan odalar, yer, mekân ve mesken anlamlarında kullanılır ve kapalı mekân özelliği taşır. Yer, mekân ve mesken anlamlarını da dâhil ederek oda kavramı, evlerin kenarında, dışında, bitişiğinde konukları ağırlamak için özel olarak yapılmış küçük evler şeklinde tanımlanabilir. Otağ (otak) ise büyük süslü çadır, çerge, konak, oda, konuk odası, padişah ve vezirler için yapılan gösterişli ve etekli çadırlardır (www.tdk.gov.tr, 11.09.2017).

Türkiye'de oda, barana, yaren gibi mekânlar, erkeklerin sosyalleştikleri, kapalı mekânlara uygun oyunlarla ve bazı uygulamalarla eğlendikleri, yemek yedikleri, misafir ağırladıkları ve mizahi üretim gerçekleştirdikleri, bireysel ve toplumsal anlamda kararlar aldıkları, katılımcıların birbirleriyle fikir alışverişinde buldukları, bazen ağalık yapılsa da giderleri genellikle ortak paylaştıkları yerlerdir ve bu mekânlar, 2010 yılında bir sosyokültürel değer olarak UNESCO *Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)* listesine alınmıştır. Sistemli bir şekilde işleyen ve belirli bir düzene sahip olan bu mekânlar, geleneği olan ve gelenek üreten yerler olarak halkbilimi araştırmaları için de araştırmacılara önemli veriler sunarlar.

Odalar, hem düzeni korumak bağlamında kendi iç hukuku hem de toplumdan bağımsız olmadığı için yerel hukuk bağlamında önem arz eden toplumsal kurumlardır. Mesela; yaranlık sohbetleri, kendi iç hukuku bağlamında mahkeme kurulmasını ve suçluların yargılanmasını öngörür. Adap ve erkâna uymayan yarenler sorguya çekilir, cezası verilir. Mahkemede başağa *savcı*, yarenler ise *jüri* olarak görev yaparlar. (Tezcan 1990: 342) Araştırma alanındaki köy odalarında ise, paradan, gelir giderlerden sorumlu olan, her sene katılımcıların oylamalarıyla demokratik bir şekilde seçilen bir kişi vardır ve iç düzeni sağlamakla yükümlüdür. (K1, K2) Bu kişiler temizlik yapmayanlara, odada karışıklık çıkaranlara ve genel anlamda oda kurallarına uymayanlara karşı yaptırım gücüne sahip seçilmiş ve onanmış bir hâkim veya bilirkişi konumundadırlar.

Odalar, bazı geleneksel hukukî prosedürlerin onandığı ve uygulandığı yerler olarak karşımıza çıkar. Barana, yaren ve köy odası kavramlarının tümünü kapsayan *oda kültürünün* genelinde, geleneksel kurallar üzerinden benzer cezalar verilir. Gümüştepe Köyü odalarında olduğu gibi, yaranlık ve barana geleneğinde de cezalar birbirlerine çok benzer. Bunlar, ziyafet çektirme, temizlik yaptırma, umursamama, yüzçevirme, yüz azdırma veya en sonunda odadan kovma gibi cezalardır. Fakat inceleme merkezi olarak ele aldığımız Gümüştepe Köyü'nün odalarında, diğer odalardan farklı olarak, yalan söyleyenlere karşı *yalançı köşesi* ve yabandan gelen aykırı tiplere, odada huzursuzluk çıkaranlara, kendini bilmez kişilere karşı yapılan *ışık söndü* gibi mizahi içerikli cezalar da verilmektedir. Oldukça ilginç ceza verme biçimleri ve ayrı bir makale konusu olan bu uygulamaların dışında, ayrıca bu odalarda hukuki içerikli oyunlar da kendisini göstermektedir. Bunlar, *hâkim oyunu* ve *keli taşı oyunu* gibi oyunlardır. Cinsellik üzerinden mizahi bir amaçla oynanan, içerisinde hâkim, savcı, kâtip, suçlu gibi tiplerin olduğu hâkim oyunu ve tarla sınırlarının anlaşılmaya çalışıldığı içerisinde tarla sahiplerinin, bilirkişilerin ve muhtarın olduğu keli taşı oyunu halk

² bk. (Ergin 2011: 78)

hukukuyla ilgili oyunlardır. Özellikle keli taşı oyununda, mizahi bir sunumla tarla sorununun mahkemeye başvurulmaksızın köylü arasında halledilmesi durumu dikkat çekicidir.

Kültür araştırmaları için önemli kapalı mekânlar olan köy odalarının kendi geleneğine has özellikleri bulunmaktadır. Bu mekânlar, sözlü türler üzerine gerçekleştirilen anlatıları ve kapalı mekânlarda oynanabilen oyunları kendi bağlamında bir *yerel eğlence merkezleri*dirler. Bu oyunların, sözlü türlerin ve en önemlisi de oda kültürünün yaşatılmasını, geliştirilmesini ve devam ettirilmesini sağlayan kişiler, aktif oda katılımcılarıdır. Katılımcıları sabit kişilerden oluşan odaların bazen ağırlanan misafirle beraber katılımcı sayıları artabilir. Ancak genellikle sabit bir halk grubunun belirli kurallar ve düzen çerçevesinde yaşattığı bu mekânlar, sistemli bir işleyişe sahip ve geleneğin bilincindeki bireylerden müteşekkil olmaları sebebiyle, tıpkı oyun, anlatı, psikoloji ve sosyoloji meselelerinde olduğu gibi, halk hukuku meselesinin araştırılabilmesi için de elverişlidir. Bu araştırmalar, suçlar, suçlular, suçluların kabahatleri, hangi olayların küçük veya büyük suç kabul edildiği, hangi suçların affedildiği, hangi suçların görmezden gelmek zorunda kalındığı, bu olaylara hangi cezalar verildiği, bu cezalara kimlerin karar verdiği, suçunu kabul etmeyen kişilere yapılan yaptırımların neler olduğu, oda halkının hukuk algısının ne olduğu, suç ve suçlu algısında geleneksel hukunun mu, İslam hukukunun mu yoksa modern hukukun mu etkili olduğu, hangi durumlarda mahkemeye başvurulduğu, halk hukukunun hangi olayları çözmede yetersiz kaldığı, hangi durumların hiç mahkemeye yansıtılmadığı, mahkemelerin hangi kararlarının adaletsiz bulunduğu gibi meseleler üzerine yapılabilir. Bu soruların cevapları köy odalarında bulunabilir. Bu bağlamda köy odaları, eğlenme, hoş vakit geçirme, iç mekân deneyimlerini özgürce sunma gibi genel özelliklerinin dışında halk hukuku açısından *kamu hukuku ve özel hukuku düzenleyen, onaylayan ve sistemleştiren bir okul ve öğreti merkezi; doğrunun, yanlışın, haklının ve haksızın tespit edildiği bir mahkeme; çeşitli halk hukuku meselelerinde bilirkişilerin olduğu bir danışma merkezi; suçlu addedilenlerin oda katılımcıları önünde arınmalarına ve temizlenmelerine yardımcı olan bir rehabilitasyon merkezidir*. Odaların mekânsal özelliklerinin dışında katılımcılarının da hukuki bazı sıfatlara sahip olduğu savunulabilir. Oda katılımcıları çevrede olup biten duruma göre *yanlış ve doğruyu onaylayan bir bilirkişi; doğruya veya yanlışla karar veren bir hâkim; suçluları uzun ve kısa vadede sözlü, tepkisel ve eylemsel olarak cezalandıran adâlet kılıcı; tarafların savunmalarına destek veren kişiler olmaları itibarıyla birer avukat; suç işleyen bireyler olarak bir sanık; odadan ve toplumdaki dışlanan kişiler olma ihtimalleri üzerinden bir suçlu ve hükümlü; meseleleri dinleyen, sonucu onaylamayı bekleyen ve onaylanan sonucu halka duyurmaları itibarıyla ise birer jüri* özelliği taşırlar.

V. Araştırma Alanındaki Köy Odalarında Halk Hukuku Algısı

*Barana, yâren ve adam odaları*³ şeklinde değişik isimlerde adlandırılan, toplanma ve sosyalleşme amaçlarıyla kullanılan mekânların adı Türkiye genelinde *oda* veya *köy odası*dır. Eskiden, bazen bir şahsa da ait olarak, yılın her günü açık olan ve birçok işlevinin yanında misafir ağırlama işlevine de sahip olan odalar şimdilerde, araştırma alanında olduğu gibi, mevsimsel hava koşullarına bağlı olarak yılın belirli zamanlarında kullanılmaktadır. Toplanma, eğlenme ve sosyalleşme amaçları için kullanılan bu odalar, diğer odalarda olduğu gibi, değişerek, dönüşerek kendisine yılın bazı zamanlarında yaşam alanı bulabilmektedir. Bir bağlam içerisinde onanmış gelenekleri ve kabulleri olan bu odaların

³ bk. (Kaderli 2010: 107-126)

aynı zamanda, belirli halk hukuku kabullerinin, uygulamalarının ve bunlar üzerinden kendi bağlamı içerisinde bir yaptırım gücünün olduğunu söylemek gerekir. Bu durum, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Gümüštepe Köyü'ndeki odalar için de geçerlidir.

Köy odaları üzerinden, toplumsal ahlâka aykırı olan tutum ve davranışlar, zina, hırsızlık, yemin içme, yağma yapma ve köyün otlak ve sularının kotunması gibi meseleler, herhangi bir köyü, kasabayı veya toplu yaşam alanını rahatsız edebilecek ve sadece bireyi ilgilendirmeyen, devletle vatandaş arasındaki ilişkiyi düzenleyen geniş çaplı meseleler, "kamu hukuku" başlığı altında incelenebilir. Ancak bu meseleler birbirleriyle iç içe girmiş ve özel hukukla da bağlantılı meseleler şeklinde de karşımıza çıkabilir.⁴ Toplumdaki bireyleri ve halk gruplarını içine alan yapıyla şahsın hukuku, aile hukuku, miras hukuku, borçlar hukuku ve esya-ticaret hukuku alt başlıklarındaki meselelerse "özel hukuk" genel başlığında ve köy odaları referans alınarak irdelenebilir.

Şahsın hukuku; kişilik, şahıslara yapılan fiziksel, sözlü ve cinsel saldırılar ve ad verme alt başlıkları kapsar. Burada *baba hukuku* ve *büyük-küçük ayrımı* kavramları, halk hukuku için çok önemlidir ve belki de geleneksel Türk hukukunun temel kavramlarıdır. Aile hukuku; aile içi hukuk, arkadaşlar, cinsiyetler, aileler ve akrabalar arası hukuk, nişan atma, evlilik, aile içi şiddet, ayrılık-boşanma, çocukların velayeti, evlat edinme, boşanmış kadın ve erkeklerin toplumsal statüsü, zina, evlilik dışı ilişki ve baskın yapma geleneği alt başlıklarında değerlendirilebilir. Miras hukuku; mülkiyetin paylaşılması, mülkiyetin kiralınması/icarlanması alt başlıklarında değerlendirilebilir. Bu iki mesele, yerleşik yaşama sonradan geçen Türk insanının halk hukukuyla çözüme kavuşturamadığı ve sonuçlarından memnun olmasalar da sorunları genelde mahkeme kararları üzerinden halletmeye çalıştıkları meselelerdir. Borçlar hukuku; borç alıp-verme, kefillik, tarlayı veya malı tutu verme sistemi alt başlıklarında değerlendirilebilir. Eşya hukuku ve ticaret hukuku ise, köy bekçisi-kır bekçisi ve koruma damı uygulaması, mal alım-satımı, müencilik, ödünç alma geleneği, toplu hareket ile köyün mallarının korunması, ortakçılık ve değiş-tokuş alt başlıklarında incelenebilir. Ancak burada, araştırma alanı olarak seçilen sahada uygulama yoğunluğu dikkate alınarak verilen tüm bu alt başlıklara, halk hukuku ile ilgili yapılacak olan yeni araştırmalarda farklı tespitler ve değerlendirmeler üzerinden, adı geçmeyen yeni alt başlıklar da eklenebilir.

Köy odalarının, halk hukukuna bir karar karar verme, sonuçlandırma, sert tepkiler gösterme mekanizması olarak doğrudan veya meselelerin sadece dillendirildiği, tepkisel anlamda cılız dolaylı etkileri vardır. Genel anlamda köy odalarının kişilik, şahıslara karşı yapılan fiziksel, sözlü, cinsel saldırılar, arkadaşlar arası hukuk, cinsiyetler arası hukuk, zina ve evlilik dışı ilişki, hırsızlık, mülkiyetin paylaşılması, mülkiyetin icarlanması, borç alıp-verme, kefillik, köybekçisi, kır bekçisi ve koruma damı, mal alım satımı ve müencilik, ödünç alma, toplu hareket ile köyün mallarının korunması, ortakçılık, değiş-tokuş meseleleriyle doğrudan; ad verme, aile içi hukuk, nişan atma, evlilik, aile içi şiddet, ayrılık-boşanma, çocukların velayeti, evlat edinme, boşanmış kadın ve erkeklerin toplumsal statüsü, kadınlar arasında baskın yapma geleneği meseleleriyle dolaylı ilişkileri olduğu söylenebilir.

Kişilik ve şahıslara yapılan fiziksel, sözlü ve cinsel saldırılar şahsın hukuku kapsamındadır ve şahsın hukuku köy odaları ile doğrudan ilişki içerisindedir. Araştırma alanındaki bazı köy odası katılımcıları kişilik sahibi olma veya olmama üzerinden etkiye karşı tepkinin gerçekleşebileceğini, kişilik sahibi olamayanların eylemlerin ve sözlerin önemsenmeyeceğini savunurlar. Onlara göre bir kişinin kişilik sahibi olabilmesi için

⁴ bk. (Sevindik 2013: 80)

askerliğini yapması ve evlenmesi gerekir. Oda katılımcıları, evli olmayanların oturmuş bir karakterinin olmadığından dolayı lafının dinlenmeyeceğini savunurlarken, aynı zamanda askerliğini yapmayan ve evli olmayan birinin laflarının kesinlikle dikkate alınmadığını da vurgulamaktadırlar. (K1, K2, K4) İslamiyette kızlarda ergin olmanın yaşı kızlarda dokuz ve erkeklerde on iki, her iki cinsiyette de erginleşmenin sonunun on beş olarak kabul edildiği ve ayrıca modern hukukta kız ve erkeklerde genel olarak on sekiz yaşın esas alındığı düşünülürse, geleneksel halk hukuku kişilik kabulleriyle İslam hukuku ve modern hukukun pek uyuşmadığı görülür.

Araştırma alanındaki köy odası katılımcılarına göre yetişkin bir kişi, küçük ve büyüklerine karşı oturaklı davranmalı, kötü alışkanlıkları da olmamalıdır. Yetişkin bireyler yaptığı yanlış ve aykırı durumlardan yaşı gerektirdiği ölçüde sorumludur ve bu bağlamda cezalandırılır. İçki içme, çapkınlık yapma, yalan söyleme gibi kötü alışkanlıklara sahip olan bireylerin adı çıkarılır, kınanır ve o kişinin köyde gördüğü itibardan evlenmeye kadar pek çok konuda başı derde girebilir. (K1, K2, K4, K5) Kişilik sahibi olmadığı gerekçesiyle bağ-bahçe hırsızlığı yapan bir çocuğun davranışı normal karşılanırken, aynı durum bir yetişkin için söz konusu değildir. Ancak çocuklardan da yetişkinlere karşı devamlı saygı beklenir. Saygısız davrananlar yetişkinlik dönemine kadar test edilmeye devam edilir eğer olumsuz davranışlarını yetişkin olunca da değiştirmezse dışlanırlar ve onlara terbiyesiz sıfatı yapıştırılır. (K1) Aslında terbiyesiz tutumlarından yalnızca çocuklar değil asıl olarak aileleri sorumlu tutulur. Anne ve babaların çocuklarını erginlik dönemlerine kadar yetiştirme ve ihtiyaçlarını karşılama sorumlulukları vardır. Bunları beceremeyen ailelerin değerlendirmesi köy odasında yapılır ve onlar başarısız, yeteneksiz ve töresiz olarak damgalanır. Oda katılımcılarının aileleri bu tür ailelere oturuculuğa gitmez, çocuklarıyla onların çocuklarının beraber sosyal organizasyonlar gerçekleştirmelerini istemezler.

Şahıslara karşı yapılan fiziksel, sözlü ve cinsel saldırılar şahsın hukuku kapsamındadır ve yine köy odası katılımcılarının gözetimi altındadır. Köy odasında çözüme kavuşturulan yapısıyla hiçbir fiziksel, sözlü ve cinsel saldırılar mahkeme yoluyla çözüme kavuşturulmak istenmez. Oda katılımcıları bu tür olayların ne olabileceğini ne de olma durumunun olduğunu belirtirler. (K1, K2) Böyle bir eylemi gerçekleştiren kişi artık oda katılımcılarının gözünde piç sınıfındadır. Onun yeri, yurdu ve benliği ayrı bir konuma oturtulur. Köy odası katılımcıları için artık o kişi çoktan ötekileştirilmiştir. Kendisini uzun yıllara yayılmış bir biçimde doğrultmayı denerse ve bu inandırıcı bulunursa ancak affedilebilir. Aksi durumda odalarda bu tip insanlar kesinlikle barındırılmaz. (K1, K2, K6) Bu aslında olduğu bilinen fiziksel, cinsel ve sözlü saldırılara karşı oda katılımcılarının sert tepkisinin bir göstergesidir. Bazı oda katılımcılarına göre bu tür olayların kendi bağlamının dışında mahkeme yoluyla çözülmesi de bireyler için utanç vesilesidir. Ayrıca mahkemeler bu tür olayları çözüme kavuşturmada hem yavaş hem de verdiği kararlar itibarıyla sorunludur. (K1, K2, K3) Bu tür sorunların köy odalarında kısasa kısas yöntemiyle çözüme kavuşturulduğu söylenebilir. Yani fiziksel saldırıya karşı fiziksel saldırı, sözlü küfüre karşı küfür, cinsel saldırıya karşı fiziksel saldırı, aşağılayıcı, küçük düşürücü küfüre karşı bu ifadelerin iadesi veya benzer ithamlarla cevap verme durumu sözkonusudur.

Araştırma alanındaki köy odalarında kavga, dövüş gibi olaylar da kendi bağlamında çözülür. Küsen kişiler oda katılımcıları ve yakın arkadaşları vasıtasıyla barıştırılırlar. Bunlar küçük problemlerdir ve az işten çok iş çıkarılmaması için büyütülmez. Köy odalarında çözüme kavuşturulamayan kavga ve dövüş olayları, en kötü ihtimalle zamana veya köy odasında gerçekleştirilen bayramlaşmalara bırakılır. (K1, K4) Eylemsel olarak yaşanan cinsel

olaylar ise yok ve yaşanmamış kabul edilir. Bu olayların olduğu kesinlik kazanmamışsa ve yeterli deliller yoksa, köy odasında kesin hükümlerle anlatılmaz ve dillendirilmez. (K2) Çünkü var olmuş sıkandal mahiyetinde bir olaydan bahsetmeme, yokmuş gibi davranıp bu olayı büyümeden kapatma, köylülerce çok akılcı bir sistem olarak görülür. Sosyal bağlamda duyulmadığı, bilinmediği izlenimi yaratılan bir cinsel eylem, bu eylemin muhatapları olan iki aile arasında evlilik veya bir daha gerçekleşmemesi için önlem almak şeklinde çözüme kavuşturulabilir. (K2) Ancak bu tür olayların kendi bağlamında yayılması durumunda ölümle neticelenecek cezaların verildiği de olur. (K4)

Türk halk hukukunda aile hukuku, *büyük-küçük ayrımı* temeli üzerine oturtulur; ayrıca aile hukuku, *aile içi hukuk ve arkadaşlar, cinsiyetler, aileler ve akrabalar arası hukuk* alt başlıklarında incelenebilir. Aileden devlete yansıyan bu kabul ailenin büyüğü, sülalenin büyüğü ve nihayetinde devletin büyüğü şeklinde kendisini gösterir. Bu durumun kaynağının ise Türklerin İslam öncesi var olan atalar kültürüyle ilişkili olduğu görülmektedir. Aile büyüğü olarak ataerkil bir bakış açısıyla baba, aile içinde kendi hukukunu uygular. Ancak kadının etki alanlarının da olmadığını söylemek yanlış olur. Ailede dış ilişkilerde babanın kuralları uygulanırken iç ilişkilerde anne yönlendirici ve hâkim konumundadır. Aile içerisinde rahatça herkes duygu ve düşüncelerini ifade edebilir. Baba ve anne duruma göre son karar verici konumundadır. Aile içerisindeki etkin karar verici hukuku hiyerarşik düzen sıralaması ise baba, anne, büyük erkek kardeş, büyük kız kardeş, küçük erkek ve kız kardeş şeklindedir. Köy odaları da aile içi meselelerin de paylaşıldığı bir *eril mekân* olarak karar ve hukuki stratejilere katkılar sunan danışma merkezi gibidir. Problemi olan bireyler diğer bireylere danışarak onlardan akılcı çözümler bekler.

Arkadaşlar, cinsiyet, aileler ve akrabalar arası hukuki meseleler, töre, âdet ve geleneklerin “yapılmalı” ve “yapılmamalı” maddeleri bağlamında değerlendirilmelidir. Hasta görmeye gitme, oturucu gitme, düğün, ev ve sokak buluşmaları, cinsiyetler arası ilişki, ince ve ayrıntılarla şekillendirilmiş prosedürlere bağlıdır ve bu prosedürlere uyan bireyler ve aileler köy odalardaki değerlendirmeler sonucunda kız alma, övme, ilişkileri güçlendirme gibi olumlu anlamda ödüllendirilebildiği gibi, aksi durumlarda kız vermeme, yok sayma, kınama, laf çıkarma, dışlama, sosyal organizasyonlarında yalnız bırakılma şeklinde de cezalandırılabilirler. O halde burada, bu cezalar ve ödüllendirmelerin muhatabı olan arkadaşlar, cinsiyetler ve akrabalar kendi sosyal bağlamlarında nelere dikkat etmelidirler sorusu akıllara gelmektedir. Oda efradına göre ilişki düzeninin, geliş-gidişlerin, tavırların ve hareketlerin bazı prosedürleri vardır. Ziyarete gidilen evde adaba ve usule uygun davranışlar sergilenmelidir. Ayrıca akraba bağı olmayan ailelere sık sık ziyarete gidilemez. Gidilirse bu durum dillendirilir ve laf kabartılır. Ayrıca gidip gelmeler karşılıklıdır. İade-i ziyaret yapılmazsa gelip-gitme durumu ortadan kalkar. Misafirlğe gelen aileler çok sıcak karşılanmalı, onlara ikramlarda bulunulmalı ve tıpkı düğünlerde olduğu gibi tüm aile fertlerince hoş geldin edilmeli, büyüklerin elleri öpülmelidir. Karşılıklı konuşmalara özellikle dikkat edilmelidir. Sohbetler ailelerin birbirlerinin ayıplarını ortaya dökmeden, belirli kelimeleri kullanmadan, seviyeli bir ses tonu ve üslupla gerçekleştirilmelidir. Gençler ve çocuklar büyüklerin laflarına karışmamalıdır. Kadınlar erkek, erkeklerse kadın sohbetleri etmemelidirler. Kıyafetler düzgün ve adaba uygun olmalıdır. İki aile arasında birbirlerinin namusuna karşı hata yapılmaması gerektiği gibi arkadaşlar arasında da bu durum yapılmamalıdır. İki arkadaş birbirlerinin kız kardeşine art niyetle bakmamalı ve gözleri sağa-sola kayarak sohbet etmemelidir. Bunları yapan kişi veya kişiler, sosyal bağlamda itibarsız biri olmayı kabul etmiş demektir. (K1, K2, K4)

Arkadaşlar, bazı ortak noktalarının getirdiği sinerjiyle ve belirli öz çıkarlarını gözeterek ortak faaliyetler yürütürler. Bu bir gruplaşma biçimidir. Bu gruplaşma şekli, bir nevi kavga ve dövüslere karşı *otokontrol sistemi* görevi üstlenir. Gruptaki kişilerse, sevildiklerini, yalnız olmadıklarını, anlamlarını ve değerlerini anlayabilirler. Bununla birlikte arkadaş gruplarında bazı problemlerin oluştuğu da inkâr edilemez. Arkadaşlar arası problemler arkadaş grubu üyelerinin fark edebileceği ölçüde belirirse, bu problemler ilk olarak arkadaşlar, eğer bu mümkün değilse, sonra oda arkadaşları arasında çözüme kavuşturulur. (K1, K2) Bu çözümler için oda oyunları, odalarda düzenlenen sadıç geceleri ve köy odalarındaki yemek organizasyonları fırsat kabul edilir. Bunların dışında köy odası katılımcıları tarafından dini bayramlar, halı saha, düğün, piknikler ve çay sohbetleri gibi oda organizasyonları da arkadaşları ve akrabaları barıştırma fırsatı olarak kabul edilir.

Cinsiyetler arası hukuk, halk hukukunun önemli meselelerinden biridir. Cinsiyetler arası ilişkilerin ayrı bir dili, tavrı ve kabulleri mevcuttur. Toplumsal bağlamda birbirlerinin mekânsal anlamda alanına dâhil olan farklı cinsler, birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri eylemlerinde ses tonlarına ve imâlarına dikkat etmelidir. Bu ilişkilerin ana tetkikleyicisi ise ortamdır. Toplumsal bağlamda ilişkileri ve etkileşimi mecbur kılan bu ortamların sık sık oluşmaması için bilinçli veya bilinçsiz azâmi gayret sarfedilir. Bazı kapalı ve açık mekânlar üzerinden etkileşimin gerçekleşmesine izin verilememeye çalışılır. Ancak köy odası katılımcıları, açık ve kapalı mekânların gönüllü denetçisi olarak, sosyal hayatın akışı içerisinde gerçekleşen olağan ilişkileri ve iletişimi normal karşılarlar. (K1, K2)

Aile hukuku kapsamında olan zina ve evlilik dışı ilişkilerin, zina yapanları eleştirme, kınama, ayıplama, onların sınıfını belirleme, dışlama, nihayetinde fiziksel şiddetle bireyleri uyarma ve köyden kovma gibi pek çok cezanın belirlendiği köy odalarıyla doğrudan ilişkisi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte köy odalarında duruma göre *hoş görülen* veya *hoş görülmeyen* zinaların da olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle köy içi cinsel eylemlerin olduğu zina durumları, törenin kesin hükümlerine bağlı olarak ağır cezalara tabidir. Fakat köy dışında yapılan zinalar, *kaçamak* ve *çapkınlık* kapsamında değerlendirilir ve bu durumları bazı erkekler kendi aralarında yaptığı sohbetlerde bir övünç kaynağı olarak sunarlar. Köy odalarında da oda fertlerinin kızlarla olan gece yarısı buluşmaları katılımcılarca kahramanlık metinleriymişçesine dinlenir. Ancak aynı kişiler, köy içerisinde yaptığı herhangi bir zinayı, hatta zina girişimlerini, en yakın arkadaşları hariç kimseye anlatamaz. Bireyler, bu tür eylemlerin ve girişimlerin duyulduğu zaman ağır cezalarının olduğunun farkındadırlar. Bu kişiler, acemice davranıp yakalanırlarsa veya çenelerine hâkim olamayıp yakayı ele verirlerse, onlar için en ağır ceza olan öldürülmeyi, kızın akrabaları tarafından öldürüleseye dayak yemeyi, kızla zorla evlendirilmeyi, kendi bağlamından herhangi bir kızla evlenememeyi, sosyokültürel ortamdan tamamen dışlanma veya baskıyla köyden kovulmayı göze almışlardır demektir. (K1, K2, K4) Genellikle bu gibi durumlarda yakayı ele veren erkekle sosyokültürel ortamda bazı sıfatlarla damgalanan kızın evlendirildiği görülür. Düğünleri ise sanki hiçbir şey olmamış gibi veya birbirlerini seviyorlarmış izlenimi yaratılarak yapılır ve yaptıkları yasak tutumlar birkaç yıl içinde unutulur. (K1) Ancak zinalar gizli ve profesyonelce yapılırsa hiçbir yaptırıma tabi tutulmaz; çünkü ortada bir kanıt yoktur. Çözüm gerçek mekân olarak kabul edilen öteki dünyaya ve Allah'ın cezalandırmasına atfedilir ve bu kabuller ışığında köy odası katılımcıları da kişilerin zinaya bulaştığını gıybet ve iftiraya bulaşmamak adına en azından sesli ve yayımlı bir tavırla dillendiremezler. Kanıtsız konuşmalar çamur atma, gıybet ve iftira kapsamında değerlendirilebilir. Belirli bir hukukî geleneği olan odalarda çamur atmalara, mizahî

içeriklere sahip olmayan gıybetlere ve sosyokültürel bağlamın dengesini bozacak bir adım olduğuna inanılan iftiralara izin verilmemeye çalışılır.

Halk hukuku kuralları her zaman toplumsal bağlam düşünülerek yasalaştırılırlar. Bu anlamda halk hukuku kuralları toplumsaldır. Topluluklar kötü sonuçları, uygulanmayan törelere, adetlere ve dini inançlara atıf yaparak bireylere ve bu bireyleri kontrol edemeyen topluma mal ederler. Eğer ki köyde yağmur yağmıyor, ekinlerden iyi verim alnamıyor ve köyde hastalıklar çoğalıyorsa veya köye leylekler birkaç yıl uğramamışsa, bunun nedeni zina gibi yapılan bazı eylemler olarak görülür. Kişilerin yaptıkları birtakım yanlışlarla halk hukukunun sözlü yasalarını çiğneme eğilimleri sadece bireye değil bağlamda işlenmiş bir suç olarak tüm topluma mal edilir. Bu yüzden oda bireyleri ve grupları, mutlak suretle, kendi bağlamına mensup olan bireyleri değişime ve olağan kabul edilen yasalarına bağlı olmaya zorlarlar. Eğer ki bir kişi, belirli bir bağlamda yaşamak ve anlamlı bir birey olmak istiyorsa, halk hukukunun yasalarına dikkat etmeli, bunları onamalı ve uygulamalıdır. Aynı durum kadınlar için de geçerlidir. Örneğin; bir kadın, kendisine imalar yoluyla veya açık açık yapılan zina tekliflerini reddetmelidir. Aksi durumda adı çıkarılır, damgalanır, kendi bağlamında evlenemez, arkadaş edinemez. Bununla beraber duruma göre, kovulmak ve yok kabul edilmek suretiyle, toplumsal bağlamdan da tamamen dışlanabilir. (K1, K4) Bir halk hukuku mahkemesi olarak köy odalarıysa, zina olaylarının dillendirildiği, eylemleri yapanların çeşitli biçimlerde uyarıldığı, sözlü ve fiziksel olarak cezalandırıldığı, bu eylemi gerçekleştiren bireylerin sınıfının belirlendiği, onların dışlandığı ve belirli süzgeçlerden geçirildikten sonra kesin olduğuna hükmedilen bilgilerin sosyokültürel ortama servis edildiği mekânlar olarak karşımıza çıkar.

Konuşulan, değerlendirilen ve sonuçlandırılan yapılarıyla, miras hukuku kapsamında olan mülkiyetin paylaşılması, mülkiyetin icarlanması ve borç alıp vermelerin, köy odalarıyla doğrudan bir ilişkisi vardır. Bu tip miras hukuku meseleleri, sağdış gecelerinde veya belirli zamanlarda köy odalarında icra edilen *keli taşı oyunu* ve *mahkeme oyunu* gibi oyunlara da konu olmuştur. Eğlenmeye ve gülmeye eğilimli görülse de ciddi bir kültürel eylem olarak kuralları, belirli bir düzende işleyişi ve cezalandırmaları olan oyunların halk hukuku meselelerini konu edinmesi şaşırtıcı olmamalıdır.

Araştırma alanındaki köy odası katılımcılarından anlaşıldığı kadarıyla, miras hukuku meselelerinde yaşanan problem ve anlaşmazlıkların büyük çoğunluğu mülkiyetin paylaşılması meselelerinde olur. (K1, K2, K4) Yerleşik yaşama geç geçen ve yerleşik yaşama geçmeden önce, otlak yerlerinin genel paylaşımı dışında, binlerce yıl kişilere ait sabit sınırlı toprakları olmayan, göçebe bir toplum olarak sık sık yer değiştiren, İslam hukukunun kadına verdiği mülk haklarını geçiştirerek bir ikilem yaşayan ve modern hukukun mülkiyet yasalarını adil kabul etmeyen Türk halkının, miras hukukuna ilgili algı ve hükümlerinin karmaşık bir düzende işlediği söylenebilir. Mülkiyetin icarlanması durumundaysa bu karışıklık pek görülmez. Genel anlamda alanın ve verenin razı olduğu, para, buğday ve şeker pancarı gibi icarlama yöntemleri, işlev sahibi olarak görülür. Zaten ortada büyük paralar veya mallar da yoktur. Mülkiyeti icarlayanlar, icarını ödememe gibi bu küçük meseleyle toplum gözünde itibarsızlaşmayı göze almak istemezler. Bu yüzden mal sahiplerince icarlar geç de olsa alınır. (K1) Sadece iflas durumlarında icarlar alınmaz ve icarlar, icarlayan kişilere bağışlanabilir. Zaten çoğu kez herkes kendi tarlasını, bağını veya bahçesini eker. Köyde imkân olduğu halde mülkünü icara veren veya satanlara iyi gözle bakılmaz. Bu yüzden icarlamalar genellikle en yakın akrabalara yapılır ve çoğu kez akrabalarından ayıp kabul edildiği için icar alınmaz. (K2) Borç alıp vermelerse şahitler

üzerinden kefillik sistemiyle gerçekleştirilir. Bu şahitliklerde ve kefilliklerde oda katılımcılarının etkin rolü bulunmaktadır. Köy odası katılımcılarından bazılarının ettiği şahitlik ve kefillikler bir nevi senet özelliği taşır. Köylerde çoğu kez *laf senettir* ve güvenilir olma aranan temel şarttır. Borcunu ödemeyen ve borcun zamanını geçiren kişilerin, köy odaları katılımcıları gözünde tekrar güven tazelemeleri zaman alabilir. Aynı hatayı birkaç defa yapan kişiler ise oda katılımcıları tarafından güvenilmez, kaypak, adam değil, lafına güven olmaz şeklinde dillendirilir, kişinin bu onanan özellikleri sosyokültürel bağlama bilinçli olarak aktarılır ve halk hukukuna uymayan tavırlarıyla onun farklı bir sınıfa ait olduğu tescillenir.

Mülkiyetin paylaşılmasında büyük çocuk-küçük çocuk, köyde kalan-göçen, sulak arazi-kıraç arazi, yakın arazi-uzak arazi ve erkek çocuk-kız çocuk gibi ayrımlar, anlaşmazlıkların temel sebepleridir. Geleneksel Türk halk hukukunda “evin bacasını küçük çocuk tütürür” anlayışından hareketle ev, evin önündeki bahçe, ahır ve tarlalar küçük erkek çocuğa münasip görülür. Tüm bunları yapan küçük çocuk, aynı zamanda yaşlanan anne ve babasına da bakmakla yükümlüdür. Diğer erkek evlâtlar ise ya şehir dışına göçmeli ya da ayrı bir eve taşınmalıdırlar. Tüm bunlar için evlenen erkek evlatların ailesinden yardım aldığı da olur. Eğer büyük kardeşler iş bulabileceği başka bir yere göçmüşse köydeki tarlalar ve arazilerden hak istemelerine pek olumlu bakılmaz. (K2) Ancak, anne ve baba öldüğü zaman birçok kardeşin, tarlaların paylaşımında problemler yaşadığı bilinmektedir. Özellikle değerli, sulu ve yakın tarlaların cazip özellikleri sebebiyle paylaşımında güçlük yaşanır. (K4) Kardeşler, birbirlerine anlayışla yaklaşırlarsa kendi aralarında, kendi aralarında çözüme varamazlarsa köy odası katılımcılarının tavsiyeleri ve hükümleriyle çözüm sağlanır. (K1) Ancak çoğunlukla inat ve nisbet duygularıyla her ikisi de çözümde yetersiz kalırsa mahkemeye başvurulur. (K3) Ufak tarlaların bölünmesi konusunda sabit yöntemleri olan modern hukuk kuralları, mülkiyetleri, âdil kabul edilen veya edilmeyen hükümleriyle, hak sahiplerine veya aile dışında bir başka kişiye satıp paraları bölüştürmek suretiyle sorunu bir şekilde çözmeyi amaçlar. Bununa birlikte sorunların çözümlenmesindeki bir problem de kız çocuklarıdır. Halk hukuku kurallarında kız çocuklarına mülkiyetten ziyade onlara düşen payın parasının verilip veya altın karşılığında gönüllerinin alınması yasası söz konusudur. (K2) Çünkü babasının mülkiyetini bölen kızlara iyi gözle bakılmaz. Ancak onlar tamamen mülkiyetten de men edilmez. (K2) Paylaşım koşulları tam anlamıyla uygulanmasa da hem İslâm hukuku (Nisa Suresi 11-12) hem de halk hukuku hükümleri, kız çocuklarının tamamen dışlanıp yok sayılmasına izin vermez.

Miras hukuku meseleleri halk arasında genellikle mahkemeye gitmeden, köy odası katılımcılarının tarafları uyarmak, ikna etmek ve âdil olanın ne olduğunu söyleyip sonuçlandırması suretiyle çözümlenmeye çalışılır. (K1, K2) Eğer taraflar âdil olana razılırsa, köy odaları, meseleleri çözmede çok etkin bir rol oynar, ancak taraflardan biri kendi çıkarı bağlamında hareket etmeye kararlıysa bu sorunun adresinin mahkeme olduğu söylenebilir. Mahkeme ise gerek masraflarıyla gerek uzun süren yasal süreciyle gerekse sonuçları itibarıyla genellikle tarafları pek memnun etmediği görülür. (K3, K6) Ancak, mahkeme sonucuna bağlı olarak taraflar arasında kin gütmeler olsa da, yine de, halk hukuku meseleleri arasında en çok mahkemeye intikal eden yegâne mesele miras hukukudur.

Eşya ve ticaret hukuku uygulamaları, *köybekçisi*, *kır bekçisi* ve *koruma damı*, mal alımı ve satımı, müencilik, ödünç alma, toplu hareketle köyün mallarının korunması, ortakçılık, değiş-tokuş gibi konuları kapsar. Eşya ve ticaret hukuku, köy odaları katılımcılarında

kararlaştırılan, şahitlik edilen, değerlendirilen, desteklenen ve sonuçlandırılan yapılarıyla köy odalarıyla doğrudan ilişki içerisindedir.

Köylüler, kendileri için son derece önemli olan köyün su borularının patlaması, kanalizasyon problemi ve elektrik kesintisi gibi merkezi işleriyle ilgilenmesi için *köy bekçisi*; arazilerin ve otlakların, köyün dış arazilerinin koruması için *kır bekçisi* tutmaktadırlar. Bu bekçilerin giderleri köylülerce paylaşılmaktadır. Köylülerin de koruması altında olan bu her iki bekçi, muhtarlarla da iş birliği içerisinde çalışırlar. Ancak köy ve kır bekçileri, köy odalarındaki bireylerle de sıkı ilişki içerisindedirler. Özellikle kır bekçisi, köyün otlak ve ekili arazilerine yabandan gelen tecavüzlerin önlenmesi için her zaman kalabalık oda efradından yardım alır ve ayrıca hep birlikte, köy odalarında bu yabancılara hangi tür cezaların uygulanabileceğinin stratejileri geliştirilir. (K1, K4) Tehdit köy içinden de olabilir. Hayvanlarına sahip çıkamayan bazı kişilerin cezasının verildiği yer muhtarlık ve köy odalarıdır. Böyle kişilere ceza olarak toplu halde dayak atıldığı da olur. (K4) Dayak yiyen kişi ise kesinlikle mahkemeye şikâyetle bulunmaz. Çünkü suçlu olduğunu geleneksel yasalar gereği kabul eder. (K2) Dayak yemeye veya cezayı karşılamaya ise suçlular kendi ayaklarıyla giderler. (K4) Çünkü kişilerin açık araziye tahrib eden hayvanları, *koruma damı* adı verilen bir mekâna, kır bekçisi tarafından hapsedilmiştir. Oda katılımcıları güncel durumu değerlendirir, verilen cezaların âdil olup olmadığını tartışır ve muhtara bir anlamda danışmanlık yaparlar. Bu tür olayların cezaları, zararın karşılanması, dayak yeme, kınanma veya uyarılma gibi bazı cezalardır.

Mal alım satımı, dört faktöre bağlı olarak gerçekleşir. Bunlar; mal, alıcı, satıcı ve alıcıyla satıcının arasını yapan *müencidir*. (K1) Mallar; süt ürünleri, deri ürünleri, ekin ürünleri, taşınır ve taşınmaz mallar, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardır. Alıcı, mala bir paha biçse de asıl malın fiyatını ve değerini belirleyen mencilerdir. Köy odalarında hemen herkes müenci olabilir. Birbirlerini tanıyan bu kişiler, çoğu kez oda sohbetleri arasında ani bir kararla kalkarlar ve malın olduğu mekâna giderek alım-satımı gerçekleştirirler. Ödenecek paranın *garantörleri* ise şahit pozisyonunda olan ve orada hazır bulunan oda efradıdır. Pancar parasına ödeme, harmana ödeme gibi bir gün belirlenir o gün borcun ödemesi yapılır. Kişiler, çok önemli bir bahane olmadığı halde borçlarının teslimatını yapmazlarsa, ticari ve sosyal ilişkilerinin felç olabileceğini öngören sözlü halk hukuku yasalarını gönüllü olarak kabul etmiş olurlar. Bu süreç sonrası kişilerin adı sahtekâra çıkarılır, kişiler köy odalarına alınmaz, dışlanır ve onlara artık ne mal satılır ne de onlardan mal alınır. (K1, K2, K4)

Mal alım-satımları henüz kişilik sahibi olduğu kabul edilmeyen mal sahibinin küçük çocukları üzerinden yapılamaz. (K1) Babasının olmamasından faydalanarak gerçekleştirilen alım-satımları mal sahibi tarafından yok sayabilir. Mal sahibinin çocuklarıyla yapılacak alışverişleri oda efradı hiçbir zaman onaylamaz. Bu tür kişiler köy odalarında fırsatçı olarak damgalanır. (K2)

Alımsatım işlemlerinde alınan mal, hiçbir senede veya yazılı beyâna bağlı olmasa da satıcıyı korur bir biçimde/stratejiyle bahanesiz olarak iade edilemez. Aldığı malı sık sık cayararak iade edenlere tutarsız damgası yapıştırılır ve bu tür kişilere iyi bakılmaz. (K2) Çünkü oda efradının kabullerinde “söz ağızdan bir kere çıkar” desturu vardır. (K1) Sık sık *lafını yiyen* ve sözünden cayan kişi halk hukukunun mal alımı ve satımı yasalarını ihmâl etmektedir.

Çoğu kez, ödünç almanın ve vermenin garantörlerinin oda katılımcıları olduğu görülmektedir. Özellikle büyük paraların veya önemli malların ödünç alınması, oda

katılımcıları şahitliğinde gerçekleştirilir. Ödünç alıp vermelerle gelişen ilişkiler sonrası oda katılımcıları *ortakçılık (ortaklık) yapma* yolunu da seçebilirler. Karşılıklı güvenin oluşması için ortam oluşturu bir faktör olan köy odalarının bu anlamda ödünç almaları, değiş-tokuşlara, ortakçılara vesile olduğu ve bu yolda ticari ve ekonomik hayatı canlandırdığı söylenebilir. Odada sergilediği tavırlarla *güvenilir, lafının adamı ve sözünü yemez* patentini alan bireyler, muhatabı olabileceğini bildiği kınanma, hakarete maruz kalma, dışlanma, dayak yeme, sınıfsal değişime uğrama gibi birçok yaptırıma maruz kalmamak için, ticari ve ekonomik ilişkilerine, sözlerine, eylemlerine son derece dikkat etmeye çalışırlar.

SONUÇ

Osmanlı devletinin son dönemlerinde ve Cumhuriyet döneminde yönünü Batı'ya çeviren hukuk algısı, askeri ve eğitim alanlarında olduğu gibi hukuk alanında da çözümünü Batı'da aramaktaydı. Ayrıca yeni hukuk sisteminin sistemleştirildiği bu dönemlerde, modernite algısının dürtüleriyle, *modern olabilmek için Batılılaşmak* algısından hareket ediliyor ve hukukun yeniden tanımının yapılması da amaçlanıyordu. Fakat burada uygulanmak istenen Batı hukuku karşısında, gücünü gelenekten alan örfi hukuk ve yasalarını İslami kabullerden alan şer'î hukuku bulmaktaydı. Batılılaşmaya yönelmenin çetrefilli kabulleriyle geçmişin getirdiği ve bir anlamda kabul edilen düzenlemeleriyle kalıplaşan, Türk-İslam sentezinde harmanlanan davranışlar, uygulamalar ve kabuller, bu yeni hareketin temel çıkmazıydı. Zira İslamiyeti kabul eden bir kişi kayıtsız şartsız İslami hükümlere uymakla ve dolayısıyla İslam hukukunu kabul etmekle yükümlüydü. Burada din ve modernite ayrımı büsbütün yeni algının karşısında durmaktaydı. Ayrıca tek sorun da bu değildi. Kaynağı insan hakları ve sınırları modern kabuller olarak çizilebilecek olan modern hukukun kaynağının ne olduğu, Türk kültür ekolojisine uygun olup olmadığı ve bu değerlerin hangi kültürel kabullerin evrenselleştirilmiş biçimi olduğu gibi sorular, kafa karışıklıklarına sebep olmaktaydı. Buradaki problem, evrensel kültürel değerler ve hukuk ilişkisinin, Türk kültür değerleri ve Türk hukukuna uygulanabilir olup olmadığının meselesiydi. Çünkü Türk halkı, farklı bir dine, kültüre ve geleneğe sahipti. Şerî ve örfi olarak adlandırılan kabuller bütünü uzun yıllar Türk halkının kendi hukuki kabulleri olmuştu ve bu kabuller geniş anlamda İslamiyet ve Türk törelerinin uyumlu bir bileşimiydi. Özellikle *şahsın hukuku, aile hukuku, miras hukuku* vd. şeklinde kabul edilen yeni modern hukuk değerleri, Anadolu halkının kabulleriyle çoğu kez uyumsuzluk içindeydi ve bu yasaların kabulü, Türk halkının kendi hukuk düzenlemelerinin kendi kabullerinden bağımsız olarak sistemleşmesi anlamına gelmekteydi. Buradaki değişimin sosyolojik boyutu da bu süreçle doğrudan alakalıydı ve halkın adalet anlayışı, hüküm verme yetisi ve sürecin psikolojik boyutu sosyal bilimler bağlamında büsbütün ihmal edilmekteydi. Nihayetinde modern hukuk ve Türk halk hukuku arasında bazı kan uyuşmazlıkları ortaya çıkmıştı. Bu uyuşmazlıksa günümüzde hâlâ modern Türk hukuk sisteminin en büyük problemlerinden biri olarak karşımızda öylece durmaktadır.

Genel olarak geleneksel halk hukuku ve İslam hukuku uygulamalarını benimseyen araştırma alanındaki köy odalarında modern hukuk "zorundalık" faktöründen dolayı nadir olarak başvurulan bir yöntemdir. Araştırma alanının, Sünni inanç geleneğine sahip olsa da bazı İslam hukuku uygulamalarından habersizdir olduğu ve bundan dolayı İslam hukukunun bazı hükümlerini uygulanmadığı saptanmıştır. Buna verilebilecek en önemli örnek zina iddiasıyla boşanmayı ifade eden *liandır*. Ancak makalede sonuçlar, köy

odalarındaki insanların hukuk anlayışının ve modern hukuka karşı bakış açılarının neler olduğu üzerinden de verilebilir.

Araştırma alanı odalarındaki belirli yaş gruplarından yapılan derlemeler referans alınarak köy odalarındaki insanların halk hukuku anlayışını çözümlemeyi amaçlayan bu çalışmadan şu sonuçlar çıkarılmıştır:

- Örnek olarak araştırma bölgesi olarak seçilen köy odalarında, geleneksel Türk halk hukukunun, İslam hukukunun ve günümüzde kabul gören modern hukukun sorunları çözmek için kullanıldığı görülür. Ancak sorunları çözmek için en sık başvurulan hukuki yöntem geleneksel Türk halk hukuku ve İslam hukukudur.
- Köy halkının halk hukuna uymayan bazı kişilere verdiği cezalar tepkisel bağlamda uzun süreçlidir ve bu cezaları alan kişiler ancak kendisine çekidüzen vererek bu cezalardan kurtulabilir.
- Geçmiş zamanlarda öldürme cezalarının da görüldüğü bu köyde şimdilerde kişilere ve ailelere verilen en büyük ceza dışlamadır.
- Kınama-dağlanma köyde verilen diğer bir önemli cezalandırma yöntemidir. Köy odaları bu açıdan toplumsal bağlamda önemli bir güçtür. Kimse toplum içinde toplu bir şekilde kınanmak istemez. Bu bağlamda odalara gelmeyenler de hâl ve hareketlerine dikkat etmelidirler.
- Köy odalarında şaka yollu ve eğlenme amaçlı dayak ve sopa cezaları vardır. Ayrıca kurallara aykırı hareket edenlere caydıcı olması sebebiyle maddî yükü ağır cezalar da verilir. Bu cezaların en yaygın olanı ziyafet verme cezasıdır.

Yine Gümüştepe Köyü oda efradı referans alınarak onların gözünden modern Türk hukuk sistemi hakkında bazı genellemelere ulaşılabilir. Köylüler, modern hukuk yerine halkın kendi hukuk anlayışıyla çözüme ulaşmayı yeğlemektedirler. Bu algının oluşmasının sebepleri ise şunlardır:

- Batı hukukuna duyulan güvensizlik
- Mahkeme kararlarının hukukî çözümlerinin daha sonraları sorun oluşturup kin ve nefreti körüklemesi
- Mahkeme kararlarının verdiği hukukî kararların adil olup olmadığına dair duyulan kuşku
- Mahkeme sürecinin çok uzun sürmesi ve masraflı olması

Sonuçta, yapılan derlemelerdeki kaynak kişiler de dikkate alınarak modern Türk hukuk sistemine yapılabilecek bazı tavsiyeler şunlar olabilir:

- Köy içerisinde hukukî bir mesele söz konusu olduğunda köy büyüklerinin çözüm süreçlerine dâhil edilmesi
- Köy içinde halledilebilecek küçük ve ufak çaplı meselelerin alt mahkeme yoluyla ihtiyar heyeti bağlamında çözüme kavuşturulması veya köy büyüklerinin mahkemelerde jüri olarak meselelere katkı sağlaması
- İleride yeniden yapılanma sürecine girebilme sinyalleri veren modern Türk hukuk sistemine, sistemleşmiş halk hukuk algılarının da belirli ölçülerde dâhil edilmesi

SUMMARY

The law movement, which was directed towards the West in the last periods of the Ottoman Empire and Republic periods, had been looking for the solution in the West as done in military and educational areas. In addition, in these periods when the law system was systemized, decisions were made with the *westernization to be able to have a modern*

perspective through the drives of modernity and it was aimed to redefine law. However, there was customary law empowered by the traditions and ecclesiastic's law empowered by Islamic adoptions against the western law intended to be applied here. The challenges between the adoptions of the orientation to the westernization and the behaviors, practices, and adoptions blended in Turkish-Islamic synthesis and fixed by the traditional regulations and adopted in some manner were the basic dilemma of this new movement. In fact, a person adopting Islam was responsible to absolutely obey the Islamic rules and in turn, to adopt Islamic law. Here, the differentiation of religion and modernity was completely opponent to the new movement. Additionally, this was not the only problem. It was also confusing what the source of the modern law is although its source can be defined as human rights and limitations and modern adoptions; whether it is appropriate with the Turkish cultural ecology; and which cultural adoptions' global forms are the roots of these values. The main problem here was whether global relationship of cultural values and law can be applied to the Turkish cultural values and Turkish law since Turkish people had a different religion, culture, and tradition. The set of adoptions called as ecclesiastic's and customary law had been the adoptions of Turkish people for long years and these adoptions were generally an appropriate combination of Islamic and Turkish traditions. Especially new modern law values such as *law of persons, family law, law of succession*, and so on were mostly inappropriate with the Anatolian people's adoptions. The adoption of these laws was meaning the systemization of Turkish people's own law regulations as independent of their own adoptions. The sociological aspect of the change here was directly related with this process. The law understanding of people, adjudicating power, and the psychological dimensions of the process have been ignored in the social sciences context. Consequently, some incompatibility has been arisen between modern law and Turkish folk law. This incompatibility has been still posing as one of the greatest problems of modern Turkish law system.

Modern law is generally a rarely applied method in village chambers, where the folk law and Islamic law have been adopted and the study was conducted, due to the obligation factor. Although the village chambers, the research field of this study, have sunni belief tradition, it is determined that they are not aware of some of the Islamic law applications and consequently they do not apply some commands of Islamic law. The most typical example for this is *lian*, which means divorce with the claim of adultery. However, the presented results in the article are the law perspectives of the people in village chambers and their views about the modern law.

This study aims to reveal the folk law perspectives of the people in village chambers based on the compilations from the specific age groups. The following results were revealed in this study:

- In the village chambers chosen as the research field, it is observed that Turkish folk law, Islamic law, and the modern law adopted today are used to solve the problems. However, the most commonly applied methods to solve the problems are Turkish folk law and Islamic law.
- The punishments adjudicated by the village people for the ones who disobeyed the folk law are long-term in terms of their reactions and the ones punished can only save themselves by putting themselves in order.
- In this village where murder punishments were experienced in the past, the heaviest punishment on individuals and people today is excluding them from the society.

- Condemnation is another important punishment method in the village. The village chambers, in this respect, are an important power in the society. No one wants to be collectively condemned in the society. In this regard, the people who do not come to the village chambers need to be careful in their states and behaviors.
- There are whacking and beating punishments as jokes in the village chambers. Additionally, the ones who disobeyed the rules are exposed to heavy financial punishments due to its deterrence. The most common of these punishments is giving a feast punishment.

Some generalizations about the modern Turkish law system were made from the perspectives of the individuals of Gümüştepe Village chamber. The villagers prefer finding solution through the people's own law perspective rather than the modern law. The reasons behind this perception are as follows:

- Lack of confidence about the western law
- Augmented spitefulness caused by the legal solutions of the court decisions due to the problems occurring later
- Suspicion on whether the legal decisions by the courts are fair or not
- Long durations and expenses of court processes

In conclusion, some recommendations for the modern Turkish law system considering the reference individuals in the compilations can be stated as follows:

- Inclusion of village prominent in the solution process in case of a legal issue within the village
- solution of the little and small-scale problems that can be solved in the village by the village council through the sub-court or contribution of villages' prominent as jury in courts
- Inclusion of systemized folk law perspectives at some level in the modern Turkish law system, which is giving signs of the possibility of restructuring process in the future.

KAYNAK KİŞİLER

- Salih DELİBAŞ (K1): Erkek, 35, Çiftçi-Hayvancı, İlkokul Mezunu, Şarkışla/ Gümüştepe Köyü.
- Mustafa ÇOLAK (K2): Erkek, 36, Çiftçi-Hayvancı, Lise Mezunu, Şarkışla/ Gümüştepe Köyü.
- Murat YETER (K3): Erkek, 35, Çiftçi-Hayvancı, İlkokul Mezunu, Şarkışla/ Gümüştepe Köyü.
- Cahit ÖZKAN (K4): Erkek, 44, Hayvan Tüccarı, İnşaat Ustası, İlkokul Mezunu, Şarkışla/ Gümüştepe Köyü.
- Yalçın ÖZCAN (K5): Erkek, 36, Çiftçi-Hayvan Tüccarı, İlkokul Mezunu, Şarkışla/ Gümüştepe Köyü.
- Halil KİTİR (K6): Erkek, 35, Çiftçi-Hayvan Tüccarı, Lise Mezunu, Şarkışla/ Gümüştepe Köyü.

KAYNAKÇA

- Çobanoğlu, Özkul (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yay.
- Develioğlu, Ferid (1971). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dundes, Alan (1994). *Folk Law*, New York and London: Garland Publishing.
- Dundes, Alan (2005). "Folklor Nedir". çev. Gülay Aydın. *Milli Folklor* (65): 127-129.
- Dursun, Aysun (2011). "Dede Korkut Hikâyelerinde Halk Hukuku". *Turkish Studies*. 107-120.
- Egger, August (1913). *Schweizerische Rechtsprechung und Rechtswissenschaft*, Berlin.
- Ergin, Muharrem (2011). *Dede Korkut Kitabı 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Gmür, Max (1923). *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch*, 2. Auflage, Bern.
- Işıқтаç, Yasemin (2009). *Hukukun Kaynağı Olarak Örf ve Adet Hukuku*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaderli, Zehra (2010). "Deliorman Türk Sözel Kültüründe Adam Odaları ve Oda Geleneği". *Türkbilig* (20): 107-126.
- Malinowski, Bronislaw (1982). *İkel Toplumlarda Cinsellik ve Baskı*. İstanbul: Payel Yay.
- Önder, Ali Rıza (1976). "Geleneksel Halk Hukuku". *Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. IV*. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayını.
- Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Sevindik, Azem (2013). *Halk Hukuku ve Köy odaları: Sivas Şarkışla Gümüştepe Köyü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Ü.
- TDK-Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59d66d1d772832.74600788.
- Tezcan, Mahmut (1990). "Bir Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Çankırı Yaran Örgütü". 2. *Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*. Ankara.
- Türkmen, Fikret (2011). "Dede Korkut'ta Halk Hukuku Unsurları". *Bilig* (58): 245-256.